

GÖTEBORGS UNIVERSITETSBIBLIOTEK

100164 2072

Läroplaner 1988:32—33

Läroplan för gymnasieskolan

1988:32 Omvårdnadslinje

1988:33 Treårig vårdlinje, gren för omsorger om barn och ungdom

TILLHÖR REFERENSBIBLIOTEKET
UTLÅNAS EJ

Läroplan
652

Innehåll

1988:32	Omvårdnadslinje	3
1988:33	Treårig vårdlinje, gren för omsorger om barn och ungdom	41

Pedagogiska biblioteket

Läroplan
652

Innehåll

1988:32	Omvårdnadslinje	3
1988:33	Treårig vårdlinje, gren för omsorger om barn och ungdom	41

Pedagogiska biblioteket

Samplera
652

Läroplan för gymnasieskolan

1988-03-15

SÖ fastställer med bemyndigande i Förordning med provisoriska föreskrifter om försöksverksamhet med treåriga yrkesinriktade linjer i gymnasieskolan (SÖ-FS 1988:47) 8 § del av läroplan för gymnasieskolan avseende

OMVÅRDNADSLINJE

GREN FÖR OMVÅRDNAD

Nordisk yrkesklassificering nr: 154
Studievägs- och ansökningskod: OMOM
Kurslängd: tre läsår
Klasstorlek: högst 30 alternativt högst 16 elever

GREN FÖR SOCIAL SERVICE

Nordisk yrkesklassificering nr: 154
Studievägs- och ansökningskod: OMSS
Kurslängd: tre läsår
Klasstorlek: högst 30 alternativt högst 16 elever

GREN FÖR HÄLSO- OCH SJUKVÅRD

Nordisk yrkesklassificering nr: 154
Studievägs- och ansökningskod: OMHS
Kurslängd: tre läsår
Klasstorlek: högst 30 alternativt högst 16 elever

I Läroplan för gymnasieskolan, allmän del, anges mål och riktlinjer fastställda av regeringen samt allmänna kommentarer till gymnasieskolans verksamhet utfärdade av SÖ.

Försöksverksamhet med omvårdnadslinje,
gren för omvårdnad

TIMPLAN

Ämne	Antal veckotimmar åk 1 - 3	Antal lektioner åk 1 - 3
Svenska	7	238
Samhällskunskap	5	170
Engelska	6	204
Idrott	4	136
Tillvalsämne	6	204
Timme till förfogande	1	34
<u>Karaktärsämnena:</u>		
Anatomi och fysiologi	1,5	51
Barn- och ungdomskunskap	1,5	51
Farmakologi	2	68
Hushållning	5,5	187
Hälsokunskap	3	102
Mikrobiologi och hygien	2	68
Omvårdnads-kunskap	15	510
Psykologi	2,5	85
Sjukdomslära	2	68
Social servicekunskap	9	306
Social servicepraktik	16	544
Vårdpraktik	20	680
Yrkesmatematik, teknik och datalära	2	68
Specialarbete åk 3	3	102
Summa	114	3 876

Föreskrifter till timplan

Skolstyrelse/utbildningsnämnd beslutar om fördelning av lektioner på årskurser. Det totala antalet veckotimmar i skolförlagd utbildning skall uppgå till högst 40 per årskurs.

Omfattningen av allmänna ämnen i årskurs 1 utöver idrott får ej överstiga 7 vtr eller 238 lektioner.

Obligatoriska tillvalsämnena är matematik, bild och musik samt de ämnen skolstyrelse/utbildningsnämnd fastställer för tillval inom utbudet av existerande ämnen/kursplaner inom gymnasieskolan.

I utbildningen ingår två obligatoriska teman

- etik och livsfrågor
- kulturkunskap

Dessa temastudier planeras lokalt varvid beslutas vilka ämnen (karaktärsämnena och allmänna ämnen) som skall vara värdeämnen.

Temastudierna skall omfatta 40 undervisningstimmar per läsår.

Den arbetsplatsförlagda delen av yrkesutbildningen skall i åk 1 och 2 omfatta minst 10 procent av den totala studietiden under dessa årskurser. Under åk 3 skall normalt 60 procent av den totala studietiden förläggas till arbetsplatser. För utbildning som är förlagd till arbetsplats meddelas undervisningen av handledare. Arbetsplatsens arbetstider skall tillämpas vilket innebär att lektionstidens längd är 60 minuter.

Undervisningen i social servicepaktik och vårdpraktik skall bedrivas som arbetsplatsförlagd utbildning. Härutöver skall om möjligt vissa delar av undervisningen i social servicekunskap och omvårdnadskunskap bedrivas som arbetsplatsförlagd utbildning.

De yrkesinriktade ämnena indelas i utbildningsavsnitt moduler, som är pedagogiskt avgränsade och kompetensrelaterade så att de motsvarar ett behov inom arbetslivet.

Utbildningen i varje modul skall inledas med en genomgång och tolkning av målen och bakomliggande motiveringar. Detta är en förutsättning för att eleven skall känna medansvar för utbildningen.

Arbetsformerna bör varieras och bestå av projekt- och temastudier, undervisning i helklass, individuellt arbete och arbete i grupp. Eleverna skall fortlöpande tränas i aktivt kunskapssökande, kritiskt tänkande och problemlösningsförmåga. Detta är ett viktigt led för att uppnå den handlingsberedskap som fordras i ett föränderligt arbetsliv.

Möjligheter till ämnessamverkan underlättas genom undervisning i lärarlag.

Försöksverksamhet med omvårdnadslinje,
gren för social service och gren för hälso- och sjukvård

TIMPLAN

Ämne	Gren för social service		Gren för hälso- och sjukvård	
	Antal veckotim åk 1-3	Antal lektioner åk 1-3	Antal veckotim åk 1-3	Antal lektioner åk 1-3
Svenska	7	238	7	238
Samhällskunskap	5	170	5	170
Engelska	6	204	6	204
Idrott	4	136	4	136
Tillvalsämne	6	204	6	204
Timme till förfogande	1	34	1	34
<u>Karaktärsämnen:</u>				
Anatomi och fysiologi	1,5	51	1,5	51
Barn- och ungdomskunskap	2	68	1,5	51
Farmakologi	2	68	2,5	85
Hushållning	7	238	4,5	153
Hälsokunskap	2,5	85	2,5	85
Mikrobiologi och hygien	2	68	2	68
Omvårdnadskunskap	11	374	17	578
Psykologi	3	102	3	102
Sjukdomslära	2	68	2,5	85
Social servicekunskap	13	442	6	204
Social servicepraktik	25	850	8	272
Vårdpraktik	9	306	29	986
Yrkesmatematik, teknik och datalära	2	68	2	68
Specialarbete åk 3	3	102	3	102
Summa	114	3 876	114	3 876

Föreskrifter till timplan

Skolstyrelse/utbildningsnämnd beslutar om fördelning av lektioner på årskurser. Det totala antalet veckotimmar i skolförlagd utbildning skall uppgå till högst 40 per årskurs.

Omfattningen av allmänna ämnen i årskurs 1 utöver idrott får ej överstiga 7 vtr eller 238 lektioner.

Obligatoriska tillvalsämnen är matematik, bild och musik samt de ämnen skolstyrelse/utbildningsnämnd fastställer för tillval inom utbudet av existerande ämnen/kursplaner inom gymnasieskolan.

I utbildningen ingår två obligatoriska teman

- etik och livsfrågor
- kulturkunskap

Dessa temastudier planeras lokalt varvid beslutas vilka ämnen (karaktärsämnen och allmänna ämnen) som skall vara värkämmnen.

Temastudierna skall omfatta 40 undervisningstimmar per läsår.

Den arbetsplatsförlagda delen av yrkesutbildningen skall i åk 1 och 2 omfatta minst 10 procent av den totala studietiden under dessa årskurser. Under åk 3 skall normalt 60 procent av den totala studietiden förläggas till arbetsplatser. För utbildning som är förlagd till arbetsplats meddelas undervisningen av handledare. Arbetsplatsens arbetstider skall tillämpas vilket innebär att lektionstidens längd är 60 minuter.

Undervisningen i social servicepaktik och vårdpraktik skall bedrivas som arbetsplatsförlagd utbildning. Härutöver skall om möjligt vissa delar av undervisningen i social servicekunskap och omvårdnadskunskap bedrivas som arbetsplatsförlagd utbildning.

De yrkesinriktade ämnena indelas i utbildningsavsnitt moduler, som är pedagogiskt avgränsade och kompetensrelaterade så att de motsvarar ett behov inom arbetslivet.

Utbildningen i varje modul skall inledas med en genomgång och tolkning av målen och bakomliggande motiveringar. Detta är en förutsättning för att eleven skall känna medansvar för utbildningen.

Arbetsformerna bör varieras och bestå av projekt- och temastudier, undervisning i helklass, individuellt arbete och arbete i grupp. Eleverna skall fortlöpande tränas i aktivt kunskapssökande, kritiskt tänkande och problemlösningsförmåga. Detta är ett viktigt led för att uppnå den handlingsberedskap som fordras i ett föränderligt arbetsliv.

Möjligheter till ämnessamverkan underlättas genom undervisning i lärarlag.

Omvårdnadslinje, gren för omvårdnad (OMOM)
Omvårdnadslinje, gren för social service (OMSS)
Omvårdnadslinje, gren för hälso- och sjukvård (OMHS)

MODULINDELNING

ÅRSKURS 1

- MODUL HÄLSA; ATTITYDER OCH VÄRDERINGAR
Hälsokunskap
- MODUL OMVÅRDNAD; PERSONLIG OMVÅRDNAD OCH
DAGLIGA VÅRDUPPGIFTER
Omvårdnadskunskap
- MODUL SOCIAL SERVICE; ALDRANDE OCH HANDIKAPP
Social servicekunskap
Barn- och ungdomskunskap
- MODUL HUSHÅLLNING I HEMMILJÖ
Hushållning
- MODUL MATEMATIK, TEKNIK OCH DATALÄRA I
Yrkesmatematik och teknik
Datalära
- MODUL PRAKTIK I HEMTJÄNST I
Social servicekunskap
Social servicepraktik
- MODUL VÅRDPRAKTIK I
Omvårdnadskunskap
Vårdpraktik

ÅRSKURS 2

- MODUL HÄLSA; LIVSMILJÖ OCH LIVSKVALITET
Hälsokunskap
- MODUL OMVÅRDNAD; MÄNNISKOKROPPEN - INDIVIDUELL
VÅRDPLANERING
Anatomi och fysiologi
Mikrobiologi och hygien
Farmakologi
Omvårdnadskunskap
- MODUL MATEMATIK, TEKNIK OCH DATALÄRA II
Yrkesmatematik och teknik
Datalära
Farmakologi
Omvårdnadskunskap

MODULINDELNING

- MODUL SJUKDOMAR; SYMTOM, BEHANDLING OCH VÅRD
Anatomi och fysiologi
Mikrobiologi och hygien
Sjukdomslära
Farmakologi
Omvårdnadskunskap
- MODUL PSYKIATRISKT ARBETE OCH REHABILITERING
Sjukdomslära
Farmakologi
Omvårdnadskunskap
- MODUL SOCIAL SERVICE; FAMILJEOMSORG OCH INDIVIDUELL
SERVICEPLANERING
Social servicekunskap
- MODUL KOSTEN SOM HÄLSO- OCH TRIVSELFAKTOR
Hushållning
- MODUL PRAKTIK I HEMTJÄNST II
Social servicepraktik
- MODUL VÅRDPRAKTIK II
Vårdpraktik

ARSKURS 3

	OMOM	OMSS	OMHS
MODUL HEMMET; VÅRDPLATS, BOSTAD, ARBETSPLATS Social servicekunskap Hushållning	x	x	
MODUL OMVÅRDNAD Mikrobiologi och hygien Sjukdomslära Farmakologi Omvårdnadskunskap	x		x
MODUL HÄLSA - MILJÖ Hälsokunskap Mikrobiologi och hygien	x	x	x
MODUL PSYKIATRISK VÅRD OCH REHABILITERING Sjukdomslära Omvårdnadskunskap Farmakologi Social servicekunskap	x	x	x
MODUL PRAKTIK I HEMTJÄNST III Social servicepraktik	x	x	
MODUL VÅRDPRAKTIK III Vårdpraktik	x		x

OMVÅRDNADSLINJE

Mål

Utbildningen skall följa Mål och riktlinjer i Läroplan för gymnasieskolan.

Utbildningen skall ge sådana kunskaper och färdigheter att eleven kan utföra de arbetsuppgifter som åligger vårdbiträde/gruppleddare inom socialtjänst och undersköterska inom slutna och öppna hälso- och sjukvård. Utbildningen skall ge eleven förmåga att ensam och i samverkan med andra ta ansvar för sitt arbete.

Utbildningen skall ge färdighet att utföra de beräkningar som är nödvändiga inom arbetsområdet.

Elevens kunskaper skall utgå från en helhetssyn på den enskilda människan grundad på förståelsen för sambanden mellan den enskildes livssituation-hälsotillstånd och ekonomiska, sociala, kulturella och andra bakomliggande förhållanden.

Utbildningen skall ge kunskaper i såväl övergripande som yrkes-specifika miljövårdsfrågor.

Utbildningen skall ge förmåga att utföra yrkesarbetet på ett från skydds- och miljösynpunkt säkert sätt och att inhämta erforderlig information ur lagar och föreskrifter.

Därutöver skall utbildningen ge

- språkliga färdigheter för såväl yrkesverksamhet som samhällsliv samt kunskaper om kultur och samhälle,
- kunskaper och färdigheter för egen personlig utveckling och för aktivt deltagande i samhällslivet,
- grund för fortsatta studier.

GREN FÖR SOCIAL SERVICE

Mål

Utbildningen på grenen skall bygga på den gemensamma utbildningen på linjen och ge fördjupade kunskaper inom området social service.

GREN FÖR OMVÅRDNAD

Mål

Undervisningen på grenen skall bygga på den gemensamma utbildningen på linjen och ge fördjupade kunskaper inom området omvårdnad.

GREN FÖR HÄLSO- OCH SJUKVÅRD

Mål

Undervisningen skall bygga på den gemensamma utbildningen på linjen och ge fördjupade kunskaper inom området hälso- och sjukvård.

Arbetsformer

Eleven skall aktivt deltaga i planering och genomförande av undervisningen och ta ansvar för sina egna arbetsuppgifter.

En helhetssyn på utbildningen skall prägla arbetet och komma till uttryck i samverkan mellan linjens olika ämnen.

Undervisningen skall utformas så att den ger lika goda förutsättningar för alla elever och därmed skapa likvärdiga valalternativ för flickor och pojkar.

Undervisningen skall planeras så att elever med olika förutsättningar kan använda olika lång tid för de enskilda modulerna.

KURSPLANER

SVENSKA, ENGELSKA, SAMHÄLLSKUNSKAP, PSYKOLOGI, IDROTT OCH TILLVALSÄMNE

Mål och huvudmoment enligt Lgy 70, allmän del .

Karaktärsämnena är indelade i moduler. Mål och innehåll anges för varje modul.

MODUL HÄLSA. ÅK 1: ATTITYDER OCH VÄRDERINGAR

I modulen ingår del av ämnet hälsokunskap

HÄLSOKUNSKAP

Mål

Eleverna skall efter genomgången modul förstå betingelserna för hur folkhälsan förändrats i ett historiskt perspektiv och förstå villkoren för hälsan i dagens samhälle.

Innehåll

Attityder och värderingar

Levnadsvanor, socialt nätverk och livsstil

Metoder i hälsoarbetet

Drogförebyggande åtgärder

Förebyggande av sexuellt överförbara sjukdomar

Hälsoperspektiv, individ och samhälle

Riktlinjer för framtida hälso- och sjukvård

Kommentarer

Undervisningen bör belysa hälsosambanden utifrån ett helhets-tänkande.

Det är väsentligt att hälsokunskapen följs upp fortlöpande under hela utbildningstiden.

MODUL OMVÅRDNAD, ÅK 1: PERSONLIG OMVÅRDNAD OCH DAGLIGA VÅRD- UPPGIFTER

I modulen ingår del av ämnet omvårdnadskunskap

OMVÅRDNADSKUNSKAP

Mål

Eleverna skall efter genomgången modul under ledning kunna utföra grundläggande omvårdnadsuppgifter med respekt för den enskilda människans integritet och självbestämmande.

Innehåll

Förebyggande hälsovård

Ergonomi

Organisation, lagar, säkerhetsföreskrifter

Personlig omvårdnad och dagligen förekommande vårduppgifter

Vårdetik och livsåskådningsfrågor

Vård i livets slutskede

Observationer, undersökningar provtagningar och behandlingar

Rehabilitering

Vård vid akut insjuknande och olycksfall

Yrkeskompetenser inom vården

Smittämnen, smittvägar och förebyggande av smittspridning

Människokroppens byggnad och funktion

Vanligt förekommande sjukdomstillstånd

Vanligt förekommande läkemedel

Tillämpningsövningar

Kultur i vården

Kommentarer

Undervisningen bör inriktas mot förebyggande och hälsobefrämjande åtgärder. Särskild vikt bör läggas vid omvårdnadsarbete såväl inom institution som i hemmiljö. Hälso- och sjukvårdens möjligheter till samverkan i arbetet med andra verksamhetsområden bör belysas för att eleverna skall kunna se samband mellan olika vårdinsatser och därvid få en allsidig grund inför vårdpraktiken.

MODUL SOCIAL SERVICE, ÅK 1: ALDRANDE OCH HANDIKAPP

I modulen ingår delar av ämnena social servicekunskap och barn- och ungdomskunskap

Mål

Eleverna skall efter genomgången modul under ledning kunna utföra grundläggande socialserviceinriktade åtgärder med respekt för den enskilda människans integritet och självbestämmande och utifrån en helhetssyn på området socialtjänst.

Innehåll

SOCIAL SERVICEKUNSKAP

Förebyggande socialt arbete
Socialpolitik och socialt nätverk
Organisation, lagar och säkerhetsföreskrifter
Yrkeskompetenser inom social service
Personlig social service
Synsätt och etiska riktlinjer i socialt arbete
Samarbete och samverkansformer
Biologiska, psykologiska och sociala åldrandet
Fysiska handikapp
Psykiskt utvecklingsstörning
Sociala problem och sociala handikapp
Rehabilitering och habilitering
Kulturkunskap
Socialförsäkringar
Frivillig social verksamhet

BARN- OCH UNGDOMSKUNSKAP

Barns utveckling, behov, beteenden och livsvillkor

Kommentarer

Tyngdpunkten bör läggas på personligt inriktad social service i samband med åldrande och handikapp. Det är väsentligt att den samlade undervisningen inriktas mot att ge eleverna en allsidig grund inför sociala servicepraktiken.

MODUL HUSHÅLLNING I HEMMILJÖ. ÅK 1

I modulen ingår del av ämnet hushållning

HUSHÅLLNING

Mål

Eleverna skall efter genomgången modul ha kunskaper om kostens och närmiljöns betydelse för hälsa och välbefinnande, kunna tillaga måltider för olika behov och utföra i ett hem förekommande bostads- och klädvård.

Innehåll

Kost och hälsa

Matkultur

Näringsbehov och rekommendationer

Näringsvärdesberäkningar och bedömning av koster med datorstöd

Livsmedel - kvalitet och näringsinnehåll

Livsmedelshygien

Kostekonomi och måltidsplanering

Tillagning av näringsriktiga måltider för hushåll av olika storlek och för olika behov

Orientering om specialkoster

Bostadens inredning, utrustning och skötsel

Arbetsteknik och arbetsorganisation

Olycksfallsförebyggande åtgärder

Konsumentlagstiftning och konsumentinformation

Köpkunskap

Kommentarer

Undervisningen inriktas på att förbereda eleverna för deras kommande verksamhet i bl a främmande privata hem med allt vad det kräver av förståelse och hänsynstagande men också av materialkännedom och förmåga att rätt använda redskap och övriga hjälpmedel. Undervisningen förläggs till undervisningskök och består till övervägande del av praktiska övningar som kan tillämpas och tränas under praktiken. Måltidernas betydelse för samvaro och gemenskap betonas.

MODUL MATEMATIK. TEKNIK OCH DATALÄRA I. ÅK 1

I modulen ingår delar av ämnena yrkesmatematik, teknik och datalära

Mål

Eleverna skall efter genomgången modul

kunna tillämpa yrkesmatematiken och tekniken i karaktärsämnen och i sociala servicepraktiken/vårdpraktiken,

ha kunskaper om datorer och yrkesanpassad datoranvändning.

Innehåll

YRKESMATEMATIK OCH TEKNIK

Numerisk räkning med de fyra räknesätten, enhetsbyten, närmevärden, potenser och procent

Diagram/tabeller

Apparatkännedom

Mätningar

Säkerhetsföreskrifter

Tillämpningsövningar

DATALÄRA

Datalära

Yrkesanpassad datoranvändning

Datorer som handikaphjälpmedel

Tillämpningsövningar

Kommentarer

Undervisning bör utgå från diagnostiskt prov på grundläggande matematiska färdigheter. Dataläran innebär tillämpning av grundläggande kunskaper i ADB samt träning i hur datorn kan användas inom yrkesområdet. För övrigt anknys undervisningen till praktisk tillämpning inom yrkesområdet.

MODUL PRAKTIK I HEMTJÄNST I. ÅK 1

I modulen ingår delar av ämnena social servicekunskap och social servicepraktik

SOCIAL SERVICEKUNSKAP

Mål

Eleverna skall efter genomgången modul kunna utveckla förståelse för att alla arbetsuppgifter inom socialtjänsten är väsentliga och att de samlade insatserna skall ske för den enskilda människans bästa.

Innehåll

Synsätt och etiska riktlinjer i socialt arbete
Social service utifrån individuell serviceplanering

Kommentarer

Undervisningen bör nära anknyta till elevernas erfarenheter, under sociala servicepraktiken.

SOCIAL SERVICEPRAKTIK

Mål

Eleverna skall efter genomgången modul kunna utföra sociala serviceuppgifter inom vårdbitrådets kompetensområde.

Innehåll

Social service inom hemtjänst eller servicehus med inriktning mot omsorger om äldre, barn och personer med handikapp

Samverkan mellan social serviceverksamhet och öppen och sluten hälso- och sjukvård

Kommentarer

Undervisningen bör utgå från den enskilda människan i sitt sociala sammanhang. Tyngdpunkten bör läggas på tillämpning av social servicekunskap.

MODUL VÅRDPRAKTIK I, ÅK 1

I modulen ingår delar av ämnena omvårdnads-kunskap och vårdpraktik

OMVÅRDNADSKUNSKAP

Mål

Eleverna skall efter genomgången modul kunna medverka till att varje vårdåtgärd anpassas till patienten och den aktuella vård-situationen.

Innehåll

Omvårdnad
Individuell vårdplanering
Vårdetik och livsåskådningar

Kommentarer

Undervisningen bör nära anknyta till elevernas erfarenheter under vårdpraktiken.

VÅRDPRAKTIK

Mål

Eleverna skall efter genomgången modul kunna utföra omvårdnadsuppgifter inom vårdbitrådets kompetensområde.

Innehåll

Omvårdnadsarbete inom långtidssjukvård
Samverkan mellan öppen och sluten hälso- och sjukvård och social serviceverksamhet

Kommentarer

Undervisningen bör utgå från patienten i vård-situationen och tyngdpunkten läggas vid tillämpning av omvårdnads-kunskap.

MODUL HÄLSA, ÅK 2: LIVSMILJÖ OCH LIVSKVALITET

I modulen ingår del av ämnet hälsokunskap

HÄLSOKUNSKAP

Mål

Eleverna skall efter genomgången modul ha förutsättningar att utveckla ett ökat medvetande om hälsans betingelser. Vidare skall de kunna stimulera till engagemang och hälsotänkande hos andra människor i deras totala livsmiljö i vilket ansvarstagande och samverkan skall betonas.

Innehåll

Samlevnadsformer och socialt nätverk

Metoder i hälsorådgivning

Livskvalitet

Globalt hälsoperspektiv

Folkhälsopolitiska riktlinjer och hälsoforskning

Drogförebyggande åtgärder

Förebyggande av sexuellt överförbara sjukdomar

Kommentarer

Undervisningen bör anordnas så att eleverna utvecklar sin självkännedom som grund för ett hälsobefrämjande förhållningssätt.

MODUL OMVÅRDNAD, ÅK 2: MÄNNISKOKROPPEN - INDIVIDUELL VÅRD- PLANERING

I modulen ingår delar av ämnena anatomi och fysiologi, mikrobiologi och hygien, farmakologi samt omvårdnads kunskap

Mål

Eleverna skall efter genomgången modul ha kunskaper i sådana delar av ämnet anatomi och fysiologi som erfordras för medverkan i omvårdnadsarbete,

ha fördjupade kunskaper om sjukdomsalstrande smittämnen för att klarlägga sambandet mellan smittämne och praktiskt tillämpad hygien, både inom institution och i hemmiljö,

ha kunskaper i allmän farmakologi och läkemedelslagstiftning inom sitt kompetensområde för tillämpning i den praktiska vårdssituationen,

kunna medverka aktivt i förebyggande vård samt kunna utföra de vanligast förekommande omvårdnadsuppgifterna och behandlingsåtgärderna på ett sådan sätt att patientens egna resurser tillvaratas,

under ledning kunna utföra arbetsledande och instruerande uppgifter.

Innehåll

ANATOMI OCH FYSIOLOGI

Människokroppens byggnad

Cell och vävnader

Ärftlighetslära

Hud och slemhinnor

Vätskebalans

Nervsystemet

Sinnesorganen

Fortplantningen

MIKROBIOLOGI OCH HYGIEN

Medicinsk mikrobiologi

Klinisk mikrobiologi och hygien

Hygien i hemmiljö

Tillämpningsövningar

FARMAKOLOGI

Allmän farmakologi

Läkemedelslagstiftning med tillämpning inom social servicepraktik och vårdpraktik

OMVÅRDNADSKUNSKAP

Hälsoriktad vård

Yrkesanpassad ergonomi

Organisation, lagar och säkerhetsföreskrifter

Personlig omvårdnad och dagligen förekommande vårduppgifter

Individuell vårdplanering

Observationer, undersökningar, provtagningar och behandlingar

Vård i livets slutskede

Vårdetik och livsåskådningsfrågor

Kultur i vården

Medicinsk och kirurgisk sjukvård

Geriatrisk och psykiatrisk vård

Rehabilitering

Yrkeskompetenser med anknytning till vård- och social serviceverksamhet

Arbetsledande och undervisande uppgifter

Forskning och utvecklingsarbete

Tillämpningsövningar

Kommentarer

Undervisningen bör bygga på de kunskaper och erfarenheter som eleverna tidigare förvärvat. Innehållet bör stegvis fördjupas och breddas samt nära anknytas till vårdpraktiken.

Särskild uppmärksamhet bör ägnas HIV och AIDS.

Undervisningen i farmakologi bör utgå från författningar som reglerar läkemedelsförsörjning. Stor vikt bör läggas vid att klargöra olika befattningshavares ansvar i samband med läkemedelshandling.

MODUL MATEMATIK. TEKNIK OCH DATALÄRA II. ÅK 2

I modulen ingår delar av ämnena yrkesmatematik och teknik, datalära, farmakologi samt omvårdnads-kunskap

Mål

Eleverna skall efter genomgången modul ha färdighet att tillämpa yrkesmatematik och teknik inom yrkesområdena

ha kunskaper om datateknik inom social service/hälso- och sjukvård,
ha kunskaper om administrering av läkemedel samt beräkning av doser i samband härmed som grund för medverkan i läkemedelsadministrering inom sitt kompetensområde,

ha kunskap om ansvar och skyldigheter i samband med hantering av sjukvårdsteknisk utrustning.

Innehåll

YRKESMATEMATIK OCH TEKNIK

Läkemedelsräkning

Mätningar

Säkerhetsföreskrifter

Tillämpningsövningar

DATALÄRA

Yrkesanpassad datoranvändning

Datorer som handikaphjälpmiddel

Tillämpningsövningar

FARMAKOLOGI

Administrering av läkemedel för oral, rectal och subcutan tillförsel

Läkemedelsräkning

Rimlighetsberäkningar

Tillämpningsövningar

OMVÅRDNADSKUNSKAP

Sjukvårdsteknisk utrustning

Tillämpningsövningar

Kommentarer

Vid yrkesmatematikens tillämpning i momentet läkemedelsräkning bör eleverna fortlöpande tränas i att tänka efter om ett resultat förefaller rimligt.

MODUL SJUKDOMAR. ÅK 2: SYNTOM, BEHANDLING OCH VÅRD

I modulen ingår delar av ämnena anatomi och fysiologi, mikrobiologi och hygien, sjukdomslära, farmakologi samt omvårdnadskunskap

Mål

Eleverna skall efter genomgången modul

ha sådana kunskaper i ämnet anatomi och fysiologi som erfordras för att de skall förstå förändringar i samband med sjukdom och åldrande,

ha förståelse för miljöfaktorers inverkan på individens hälsa samt kunskaper för att kunna medverka till att förebygga missförhållanden i miljön som kan utgöra risk för individens hälsa,

ha kunskaper för att kunna observera och rapportera symptom, reaktioner och förändringar i patientens tillstånd och vidareutveckla sin förmåga till individuell omvårdnad,

ha kunskaper om användningsområden och reaktioner avseende läkemedel vid olika sjukdomstillstånd samt kunskaper för att förstå betydelsen av att förvissa sig om att den enskilde patienten kan tillgodogöra sig given information,

ha kunskaper om allmänna principer om omvårdnad i samband med olika sjukdomstillstånd.

Innehåll

ANATOMI OCH FYSIOLOGI

Rörelseapparaten

Andningsapparaten

Cirkulationsapparaten

Matspjälkningsapparaten

Utsöndringsapparaten

Endokrina apparaten

MIKROBIOLOGI OCH HYGIEN

Hälsovård

Miljövärd

Yrkeshygien

SJUKDOMSLÄRA

Medicinska sjukdomstillstånd

Kirurgiska sjukdomstillstånd

Psykosomatiska sjukdomstillstånd

Psykogeriatriska och övriga geriatriska sjukdomstillstånd

Infektionssjukdomar

Sjukdomars förekomst och spridning nationellt och internationellt

FARMAKOLOGI

Speciell farmakologi

Handhavande av läkemedel inom institution och i hemmiljö

Handhavande och administrering av läkemedel för oral, rectal och subcutan tillförsel

Tillämpningsövningar

OMVÅRDNADSKUNSKAP

Personlig omvårdnad och dagligen förekommande vårduppgifter

Observationer, undersökningar, provtagningar och behandlingar

Vårdetik

Kommentarer

Undervisningen bör anordnas så att eleverna får en helhetsbild av patientens sjukdom, dess behandling och omvårdnad. I ämnet omvårdnadskunskap bör huvudsakligen behandlas metoder och tekniker för omvårdnadsarbete inom medicinsk och kirurgisk sjukvård. Den samlade undervisningen bör ge eleverna den grund som behövs för social servicepraktik/vårdpraktik.

MODUL PSYKIATRISKT ARBETE OCH REHABILITERING, ÅK 2

I modulen ingår delar av ämnena hälsokunskap, sjukdomslära, omvårdnads-kunskap och social servicekunskap

Mål

Eleverna skall efter genomgången modul vara medvetna om olika synsätt på psykisk hälsa och ohälsa och hur de påverkar synen på patienten och bemötande och vård av patient.

Eleverna skall ha kunskaper om förebyggande psykiatriskt arbete och rehabilitering och förståelse för vikten av helhetssyn.

Innehåll

Förklaringsmodeller, synsätt, arv, miljö

Hälsa - ohälsa

Terapeutisk hållning - bemötande

Kommunikation

Intervju - samtalsmetodik

Miljöterapi

Psykosocialt arbete

Yrkesroll - mentalskötarroll

Kris - bemötande

Missbruk

Psykosomatiska sjukdomstillstånd

Neuros - Psykos differentiering

Suicid

Aggressivitet

Barn- och ungdomspsykiatri

AIDS problematik

Kommentarer

Undervisningen skall bygga på erfarenheter och kunskaper eleverna tidigare förvärvat. Undervisningen skall betona socialpsykiatriska och psykodynamiska synsätt på psykiatri.

MODUL SOCIAL SERVICE, ÅK 2: FAMILJEOMSORG OCH INDIVIDUELL SERVICEPLANERING

I modulen ingår del av ämnet social servicekunskap

SOCIAL SERVICEKUNSKAP

Mål

Eleverna skall efter genomgången modul

under ledning kunna aktivt medverka i förebyggande arbete med hänsyn tagen till människors sociala nätverk och psykiska och sociala förhållanden,

under ledning kunna utföra de vanligast förekommande socialserviceinriktade insatserna och omsorgsåtgärderna på ett sådant sätt att den enskilda människans resurser tillvaratas,

under ledning kunna utföra informerande och handledande uppgifter.

Innehåll

Socialt nätverk

Förebyggande socialt arbete

Socialpolitik och familjerätt

Organisation, lagar och säkerhetsföreskrifter

Yrkeskompetenser inom social service

Social service utifrån individuell serviceplanering

Etik och livsåskådningsfrågor i socialt arbete

Samarbete och samverkansformer

Information, instruktion och handledning

Individ- och familjeomsorg

Psykiska störningar och problem

Rehabilitering och habilitering

Kulturkunskap

Forskning och utvecklingsarbete

Kommentarer

Undervisningen bör utgå från den enskilda människan i hennes sociala sammanhang och bygga på de kunskaper och färdigheter som eleverna tidigare förvärvat. Den samlade undervisningen bör nära anknyta till sociala servicepraktiken.

MODUL KOSTEN SOM HÄLSO- OCH TRIVSELFAKTOR. ÅK 2

I modulen ingår del av ämnet hushållning

HUSHÅLLNING

Mål

Eleverna skall efter genomgången modul kunna planera, tillaga och servera lokalt anpassad husmanskost, internationellt inspirerade måltider och vanligen förekommande specialkost samt ha kunskap om hur betydelsefulla matlag och andra gemenskapsbefrämjande åtgärder är inom social service och vård.

Innehåll

Lokala och regionala kostvanor

Etniska minoriteters kostvanor

Matlag och andra gemenskapsbefodrande verksamheter

Planering och tillagning av

- lokalt anpassad husmanskost
- internationellt inspirerad kost
- vanligen förekommande specialkost

Dukning, servering matning

Kommentarer

Undervisningen innebär tillämpning av grundläggande kunskaper inför yrkesanknuten verksamhet. Uppmärksamheten bör riktas mot måltidens sociala roll och stor vikt läggs vid att kunna skapa en trivsamt atmosfär kring måltiden.

MODUL PRAKTIK I HEMTJÄNST II. ÅK 2

I modulen ingår del av ämnet social servicepraktik

SOCIAL SERVICEPRAKTIK

Mål

Eleverna skall efter genomgången modul kunna utföra de vanligast förekommande arbetsuppgifterna inom gruppledarens allmänna kompetensområde.

Innehåll

Social service inom hemtjänst eller i servicehus med inriktning på personer med särskilda behov.

Förhållningssätt och samverkansformer mellan social serviceverksamhet och öppen och sluten hälso- och sjukvård.

Kommentarer

Undervisningen bör utgå från elevernas samlade kunskaper och tyngdpunkten läggas på tillämpning av social servicekunskap.

MODUL VÅRDPRAKTIK II, ÅK 2

I modulen ingår del av ämnet vårdpraktik

VÅRDPRAKTIK

Mål

Eleverna skall efter genomgången modul kunna utföra de vanligast förekommande omvårdnadsuppgifterna inom undersköterskans allmänna kompetensområde, främst med inriktning mot omvårdnadsarbete inom medicinsk och/eller kirurgisk vård.

Innehåll

Omvårdnadsarbete inom medicinsk och/eller kirurgisk vård

Förhållningssätt i och samverkansformer mellan öppen och sluten hälso- och sjukvård och social serviceverksamhet

Kommentarer

Undervisningen bör bygga på kunskaper och erfarenheter som eleverna förvärvat tidigare i utbildningen. Det är väsentligt att belysa sambandet mellan teoretiska och praktiska vårdmoment och olika vårdinsatser för att därvid kunna tillgodose patientens behov av trygghet, säkerhet och integritet.

MODUL HEMMET. ÅK 3: VÅRDPLATS. BOSTAD. ARBETSPLATS

I modulen ingår delar av ämnena social servicekunskap och hushållning

SOCIAL SERVICEKUNSKAP

Mål

Eleverna skall efter genomgången modul kunna utföra arbetsuppgifter inom vårdbitrådets/gruppledarens allmänna kompetensområde, aktivt kunna medverka till flexibilitet och kontinuitet inom social service utifrån en helhetssyn på den enskilda människan samt kunna ansvara för arbetsplanering och handledning.

Innehåll

Förebyggande socialt arbete

Socialpolitik och särskilda behov

Organisation, lagar och säkerhetsföreskrifter

Yrkeskompetenser inom socialtjänst

Social service utifrån individuell serviceplanering

Ideologier i socialt arbete

Samverkan, förhållningssätt och resursutnyttjande

Administration, arbetsplanering, introduktion och handledning

Omsorger om äldre

Omsorger vid fysiska handikapp

Särskilda omsorger

Socialt behandlingsarbete

Omsorger vid psykiska problem och demenstillstånd

Rehabilitering och habilitering

Kulturkunskap utifrån individuellt kulturprogram

Frivillig social verksamhet

Kriminalvård och brottsförebyggande åtgärder

Forskning och utvecklingsarbete

Kommentarer

Undervisningen bör planeras utifrån en helhetssyn på människan grundad på den enskildes fysiska, psykiska, sociala, ekonomiska, kulturella och andliga behov.

Tyngdpunkten i sociala servicekunskapen bör läggas på personliga omsorger vid åldrande, psykiska handikapp, psykisk utvecklingsstörning och sociala handikapp.

Det är väsentligt att den samlade undervisningen ger eleverna en allsidig grund inför sociala servicepraktiken.

HUSHÅLLNING

Mål

Eleverna skall efter genomgången modul tillsammans med service-/vårdtagaren

kunna ordna en trivsamt, lättskött och aktiverande boendemiljö,

kunna värdera och välja tillgänglig service med hänsyn till sociala, medicinska och ekonomiska faktorer,

kunna medverka till god hälsa och välbefinnande genom rätt val av kost och anpassad motion.

Innehåll

Boendeformer - brukarkrav

Inredning och utrustning i relation till trivsel och aktivering

Lokalt serviceutbud - kontakter med servicegivare

Mat för gemenskap till vardags och helg, planering, inköp, förvaring och tillagning

Kommentarer

Arbets sättet bör likna det arbets sätt som eleverna möter i yrkesverksamheten. Viktigt är att eleverna blir medvetna om att det är den enskilda människans rätt till självbestämmande, hennes värderingar och vanor som skall styra arten och mängden av arbetsinsatser.

MODUL OMVÅRDNAD. ÅK 3

I modulen ingår delar av ämnena mikrobiologi och hygien, sjukdomslära, farmakologi samt omvårdnads-kunskap

Mål

Eleverna skall efter genomgången modul

ha kunskaper för att kunna se samband mellan hälsa, sjukdom och miljöfaktorer för att därigenom kunna medverka till att individens hälsa påverkas positivt,

ha kunskaper för att kunna observera och rapportera symtom, reaktioner och förändringar i patientens tillstånd och vidareutveckla sin förmåga till individuell omvårdnad,

ha kunskaper om användningsområden och reaktioner avseende läkemedel vid olika sjukdomstillstånd samt kunskaper för att förstå betydelsen av att förvissa sig om att den enskilda patienten kan tillgodogöra sig given information,

under ledning kunna utföra omvårdnadsuppgifter inom undersköterskans allmänna kompetensområde samt under ledning kunna aktivt medverka till flexibilitet och kontinuitet i vården utifrån en helhetssyn på patienten och under ledning kunna ansvara för arbetsplanering.

Innehåll

MIKROBIOLOGI OCH HYGIEN

Lagar och säkerhetsföreskrifter

Hälsovård

Yrkeshygien

SJUKDOMSLÄRA

Medicinska sjukdomstillstånd

Kirurgiska sjukdomstillstånd

Psykiska sjukdomstillstånd

Infektionssjukdomar

Katastrofmedicin

FARMAKOLOGI

Speciell farmakologi

Handhavande av läkemedel inom öppen och slutna vård och i hemmiljö

Handhavande och administrering av läkemedel för oral, rectal, subcutan och intramuskulär tillförsel

Tillämpningsövningar

OMVÅRDNADSKUNSKAP

Hälsoinriktad vård

Yrkesanpassad ergonomi

Organisation, lagar och säkerhetsföreskrifter

Personlig omvårdnad och dagligen förekommande vårduppgifter

Individuell vårdplanering

Observationer, undersökningar, provtagningar och behandlingar

Vård i livets slutskede

Etik i vårdarbetet

Individuellt kulturprogram

Medicinsk sjukvård

Kirurgisk sjukvård

Psykiatrisk vård

Infektionssjukvård

Rehabilitering

Yrkeskompetenser inom vård- och social serviceverksamhet

Arbetsledande och undervisande uppgifter

Forskning och utvecklingsarbete

Tillämpningsövningar

Kommentarer

Undervisningen bör planeras utifrån en helhetssyn på människan

för att eleverna därigenom skall kunna vidareutveckla förmågan att bedöma och tillgodose samtliga vårdbehov.

MODUL HÄLSA - MILJÖ. ÅK 3

I modulen ingår delar av ämnena hälsokunskap, mikrobiologi och hygien

Mål

Eleverna skall efter genomgången modul

ha kunskaper om de övergripande miljövårdsfrågorna och därtill vara medvetna om sitt individuella miljöansvar,

kunna se samband mellan hälsa, sjukdom och miljöfaktorer för att i förebyggande syfte kunna medverka till förändring av sådana förhållanden i livsmiljön som påverkar människans hälsa,

kunna diskutera och föreslå miljöförbättrande åtgärder av olika slag.

Innehåll

Lagar och säkerhetsföreskrifter

Miljöföröreningar

Miljövårdsåtgärder

Förebyggande hälsovård

Kommentarer

Undervisningen bör inriktas på övergripande miljövårdsfrågor men också tydliggöra det individuella miljöansvaret.

Vid undervisningen i övergripande miljövårdsfrågor bör bl a en översikt över ekosystemen göras.

En strävan skall vara att integrera miljökunskapen i övriga moduler i karaktärsämnena där det finns ett naturligt samband.

MODUL PSYKIATRISK VÅRD OCH REHABILITERING, ÅK 3

I modulen ingår delar av ämnena sjukdomslära, omvårdnadskunskap, farmakologi och social servicekunskap

Mål

Eleverna skall efter genomgången modul ha kunskaper om de vanligaste psykiska sjukdomstillstånden, vården av dessa och bemötande av patienten i olika sammanhang med respekt för den enskilda människan och hennes sociala och kulturella särart, integritet och självbestämmande.

Innehåll

Diagnos hur använder vi den

Individens behov

Individens utveckling

Neuroser

Borderline

Psykoser

Psykogeriatriska sjukdomstillstånd

Psykiatriska behandlingar

psykologiska

psykosociala

fysiologiska, farmakologiska

Psykiatrisk omvårdnad - IVP

- jag - stödjande hållning

- kontaktmannaskap

- teampsykiatri

- nätverkskunskap

- ADL sekundär

- miljöterapi

Lagar, organisation, rättspsykiatri

Etiska och kulturella

aspekter på psykiatrisk vård

Kommentarer

Undervisningen bör bygga på erfarenheter och kunskaper eleverna tidigare förvärvat.

MODUL PRAKTIK I HEMTJÄNST III. ÅK 3

I modulen ingår del av ämnet social servicepraktik

SOCIAL SERVICEPRAKTIK

Mål

Eleverna skall efter genomgången modul kunna utföra sociala serviceuppgifter främst med inriktning på personer med särskilda behov inom psykiatrisk vård, missbruksvård, sektoriserad vård och omsorgsverksamhet inom gruppleadarens allmänna kompetensområde.

Innehåll

Social service inom hemtjänst och/eller i servicehus med inriktning på personer med särskilda behov inom psykiatrisk vård, missbruksvård, sektoriserad vård och omsorgsverksamhet.

Förhållningssätt och samverkansformer mellan social serviceverksamhet och öppen och slutna hälso- och sjukvård.

Kommentarer

Undervisningen bör anordnas på ett sådant sätt att elevernas samlade kunskaper tillvaratas vid tillämpning av social servicekunskap.

Det är väsentligt att belysa hur olika sociala serviceinsatser samordnas för att kunna tillgodose varje enskild individs växlande behov av service och omvårdnad.

MODUL VÅRDPRAKTIK III, ÅK 3

I modulen ingår del av ämnet vårdpraktik

VÅRDPRAKTIK

Mål

Eleverna skall efter genomgången modul kunna utföra omvårdnadsuppgifter inom undersköterskans allmänna kompetensområde.

Innehåll

Omvårdnadsarbete inom psykiatrisk vård

Omvårdnadsarbete inom medicinsk och/eller kirurgisk vård

Omvårdnadsarbete inom öppen hälso- och sjukvård

Förhållningssätt i och samverkansformer mellan öppen och sluten hälso- och sjukvård och social serviceverksamhet

Kommentarer

Undervisningen bör planeras på ett sådant sätt att elevernas kunskaper och färdigheter från olika ämnesområden samordnas och utgör grund för vårdpraktiken och för kommande yrkesverksamhet.

Temastudier, Etik och livsfrågor i vårdutbildning/omsorgsut- bildning

Mål

Eleverna skall genom temastudier om etik och livsfrågor få kunskap om olika åskådningarnas innehåll och sätta sig in i moraliska och religiösa problem i syfte att förstå sin roll som människa och vårdare av patient/servicetagare.

Innehåll

Bioetik

- Livets början och slut
- Olika religioners uppfattning om liv och död
- Dödsbegreppet
- Abortfrågor
- Transplantation

Blod - från givare till mottagare

- Humoralpatologi och andra historiska föreställningar om blod
- Hemoterapi och religioner

Livsmönster och livsstil

- Religiösa kultformer och symbolvärden
- Samlevnadsformer
- Värderingsfrågor och identitet
- Klädstilar
- Musikstilar

Livsmod eller självmord

- Frågor om livets mening
- Självmord
- Läkaretik
- Eutanasi
- Etisk dagbok

Olika synsätt på botande

- Vetenskapliga utgångspunkter
- Religiösa utgångspunkter
- Alternativ medicin

Temastudier Kulturkunskap

Mål

Eleverna skall genom temastudier i kulturkunskap få kunskap om kulturtillhörighetens betydelse för individer och grupper i syfte att utveckla den egna personligheten och stärka sin roll som vårdare av patient/servicetagare.

Innehåll

Kulturidentitet och kulturarv

Kulturmönster

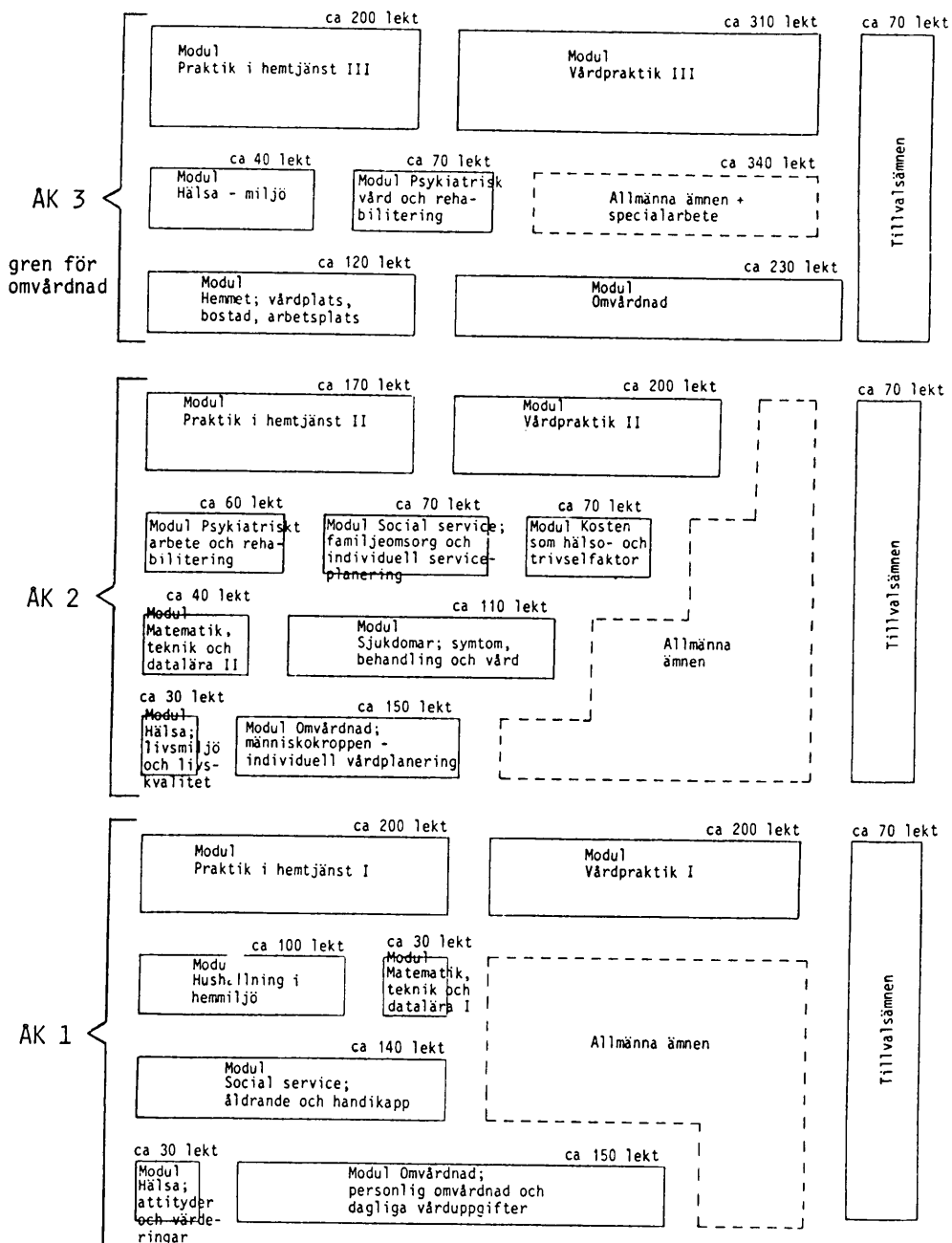
Kulturmöten och kulturkonflikter

Kultur på vårdinstitutioner och i andra vårdmiljöer

Individuell vårdplanering och kultur

OMVÅRDADSLINJE med grenar

Läroplan för gymnasieskolan

1988-03-15

SÖ fastställer med bemyndigande i Förordning med provisoriska föreskrifter om försöksverksamhet med treåriga yrkesinriktade linjer i gymnasieskolan (SÖ-FS 1988:47) 8 § del av läroplan för gymnasieskolan avseende

TREÅRIG VÄRD LINJE, GREN FÖR OMSORGER OM BARN OCH UNGDOM

VARIANT - TEORETISK KOMPLETTERING, TK

Nordisk yrkesklassificering nr: 152.10
Studievägs- och ansökningskod: VLBUTK
Kurslängd: tre läsår
Klasstorlek: högst 30 alternativt högst 16 elever

VARIANT - OMVÅRDNAD AV NYFÖDDA BARN OCH SJUKA BARN, NS

Nordisk yrkesklassificering nr: 152.10
Studievägs- och ansökningskod: VLBUNS
Kurslängd: tre läsår
Klasstorlek: högst 30 alternativt högst 16 elever

I Läroplan för gymnasieskolan, allmän del, anges mål och riktlinjer fastställda av regeringen samt allmänna kommentarer till gymnasieskolans verksamhet utfärdade av SÖ.

VÄRDLINJENS GREN FÖR OMSORGER OM BARN OCH UNGDOM

VARIANT - TEORETISK KOMPLETTERING. TK

TIMPLAN

Ämne	Åk 1 - 3					
	Gemensamt		Variant TK			
			Spec		Totalt	
	Antal vtr	Antal lekt	Antal vtr	Antal lekt	Antal vtr	Antal lekt
Svenska	7	238	2,5	85	9,5	323
Samhällskunskap	5	170	-	-	5	170
Engelska	6	204	3	102	9	306
Idrott	4	136	-	-	4	136
Timme till förfogande	1	34	-	-	1	34
Specialarbete åk 3	3	102	-	-	3	102
Historia	-	-	4	136	4	136
Religionskunskap	-	-	2	68	2	68
Tillvalsämne	6	204	-	-	6	204
<u>Karaktärsämnena:</u>						
Barn- och ungdomskunskap	16	544	3	102	19	646
Hushållning	3	102	-	-	3	102
Naturkunskap	8	272	-	-	8	272
Psykologi	3	102	1	34	4	136
Vårdkunskap/ Omvårdnadskunskap	4	136	1	34	5	170
Bild och form	5	170	2	68	7	238
Musik						
Pedagogiskt drama						
Praktik inom barn- och ungdomsverksamhet	19	646	5,5	187	24,5	833
Vårdpraktik	-	-	-	-	-	-
Summa	90	3 060	24	816	114	3 876

Föreskrifter till timplan

Skolstyrelse/utbildningsnämnd beslutar om fördelning av lektioner på årskurser. Det totala antalet veckotimmar i skolförlagd utbildning skall uppgå till högst 40 per årskurs.

Omfattningen av allmänna ämnen i årskurs 1 utöver idrott får ej överstiga 7 vtr eller 238 lektioner.

Obligatoriska tillvalsämnen är matematik, bild och musik samt de ämnen skolstyrelse/utbildningsnämnd fastställer för tillval inom utbudet av existerande ämnen/kursplaner inom gymnasieskolan.

I utbildningen ingår två obligatoriska teman

- etik och livsfrågor
- kulturkunskap

Dessa temastudier planeras lokalt varvid beslutas vilka ämnen (karaktärsämnen och allmänna ämnen) som skall vara värämnen.

Temastudierna skall omfatta 40 undervisningstimmar per läsår.

Den arbetsplatsförlagda delen av yrkesutbildningen skall i åk 1 och 2 omfatta minst 10 procent av den totala studietiden under dessa årskurser. Under åk 3 skall normalt 60 procent av den totala studietiden förläggas till arbetsplatser. För utbildning som är förlagd till arbetsplats meddelas undervisningen av handledare. Arbetsplatsens arbetstider skall tillämpas vilket innebär att lektionstidens längd är 60 minuter.

Undervisningen i praktik inom barn- och ungdomsverksamhet och vårdpraktik skall bedrivas som arbetsplatsförlagd utbildning. Härutöver skall om möjligt vissa delar av undervisningen i barn- och ungdomskunskap och omvårdnadskunskap bedrivas som arbetsplatsförlagd utbildning.

De yrkesinriktade ämnena indelas i utbildningsavsnitt moduler, som är pedagogiskt avgränsade och kompetensrelaterade så att de motsvarar ett behov inom arbetslivet.

Utbildningen i varje modul skall inledas med en genomgång och tolkning av målen och bakomliggande motiveringar. Detta är en förutsättning för att eleven skall känna medansvar för utbildningen.

Arbetsformerna bör varieras och bestå av projekt- och temastudier, undervisning i helklass, individuellt arbete och arbete i grupp. Eleverna skall fortlöpande tränas i aktivt kunskapssökande, kritiskt tänkande och problemlösningsförmåga. Detta är ett viktigt led för att uppnå den handlingsberedskap som fordras i ett föränderligt arbetsliv.

Möjligheter till ämnessamverkan underlättas genom undervisning i lärarlag.

VÄRD LINJENS GREN FÖR OMSORGER OM BARN OCH UNGDOM

VARIANT - OMVÅRDNAD AV NYFÖDDA BARN OCH SJUKA BARN. NS

TIMPLAN

Ämne	Åk 1 - 3					
	Gemensamt		Variant NS			
			Spec		Totalt	
	Antal vtr	Antal lekt	Antal vtr	Antal lekt	Antal vtr	Antal lekt
Svenska	7	238	-	-	7	238
Samhällskunskap	5	170	-	-	5	170
Engelska	6	204	-	-	6	204
Idrott	4	136	-	-	4	136
Timme till förfogande	1	34	-	-	1	34
Specialarbete åk 3	3	102	-	-	3	102
Historia	-	-	-	-	-	-
Religionskunskap	-	-	-	-	-	-
Tillvalsämne	6	204	-	-	6	204
<u>Karaktärsämnen:</u>						
Barn- och ungdomskunskap	16	544	2	68	18	612
Hushållning	3	102	-	-	3	102
Naturkunskap	8	272	-	-	8	272
Psykologi	3	102	1	34	4	136
Vårdkunskap/ Omvårdnads-kunskap	4	136	11	374	15	510
Bild och form	5	170	2	68	7	238
Musik						
Pedagogiskt drama	19	646	-	-	19	646
Praktik inom barn- och ungdomsverksamhet						
Vårdpraktik	-	-	8	272	8	272
Summa	90	3 060	24	816	114	3 876

Föreskrifter till timplan

Skolstyrelse/utbildningsnämnd beslutar om fördelning av lektioner på årskurser. Det totala antalet veckotimmar i skolförlagd utbildning skall uppgå till högst 40 per årskurs.

Omfattningen av allmänna ämnen i årskurs 1 utöver idrott får ej överstiga 7 vtr eller 238 lektioner.

Obligatoriska tillvalsämnen är matematik, bild och musik samt de ämnen skolstyrelse/utbildningsnämnd fastställer för tillval inom utbudet av existerande ämnen/kursplaner inom gymnasieskolan.

I utbildningen ingår två obligatoriska teman

- etik och livsfrågor
- kulturkunskap

Dessa temastudier planeras lokalt varvid beslutas vilka ämnen (karaktärsämnen och allmänna ämnen) som skall vara värdeämnen.

Temastudierna skall omfatta 40 undervisningstimmar per läsår.

Den arbetsplatsförlagda delen av yrkesutbildningen skall i åk 1 och 2 omfatta minst 10 procent av den totala studietiden under dessa årskurser. Under åk 3 skall normalt 60 procent av den totala studietiden förläggas till arbetsplatser. För utbildning som är förlagd till arbetsplats meddelas undervisningen av handledare. Arbetsplatsens arbetstider skall tillämpas vilket innebär att lektionstidens längd är 60 minuter.

Undervisningen i praktik inom barn- och ungdomsverksamhet och vårdpraktik skall bedrivas som arbetsplatsförlagd utbildning. Härutöver skall om möjligt vissa delar av undervisningen i barn- och ungdomskunskap och omvårdnadskunskap bedrivas som arbetsplatsförlagd utbildning.

De yrkesinriktade ämnena indelas i utbildningsavsnitt moduler, som är pedagogiskt avgränsade och kompetensrelaterade så att de motsvarar ett behov inom arbetslivet.

Utbildningen i varje modul skall inledas med en genomgång och tolkning av målen och bakomliggande motiveringar. Detta är en förutsättning för att eleven skall känna medansvar för utbildningen.

Arbetsformerna bör varieras och bestå av projekt- och temastudier, undervisning i helklass, individuellt arbete och arbete i grupp. Eleverna skall fortlöpande tränas i aktivt kunskapssökande, kritiskt tänkande och problemlösningsförmåga. Detta är ett viktigt led för att uppnå den handlingsberedskap som fordras i ett föränderligt arbetsliv.

Möjligheter till ämnessamverkan underlättas genom undervisning i lärarlag.

VÅRDLINJENS GREN FÖR OMSORGER OM BARN OCH UNGDOM

MODULINDELNING

Årskurs 1

- Introduktion
Barns livsvillkor i ett samhällsperspektiv
- Förskolepraktik I
- Förskolans arbetssätt
- Barns utveckling individuellt och i grupp
- Förskolepraktik II
- Förskolan och yrkesrollen

Årskurs 2

- Skolbarns och tonåringars livsvillkor i ett samhällsperspektiv
- Praktik inom skolbarnsomsorg | Hushållning
- Arbetssätt inom fritidsverksamhet
- Skolbarns och tonåringars utveckling individuellt och i grupp
- Praktik inom fritidsverksamhet
- Yrkesroller inom fritidsverksamhet

Arskurs 3 Variant - Teoretisk komplettering

- Barn och ungdomar med behov av särskilt stöd deras utveckling. Samhällets insatser
- Praktik bland barn och ungdomar med behov av särskilt stöd integrerade i kommunal barnomsorg
- Barn och ungdomar från olika etniska grupper
- Kompletterande valfri praktik
- Yrkesrollen i arbete bland barn med behov av särskilt stöd

Arskurs 3 Variant - Omvårdnad av nyfödda barn och sjuka barn

- Omvårdnad av barn under nyföddhetsperioden
- Vårdpraktik - nyfödda barn
- Omvårdnad av sjuka barn och ungdomar
- Vårdpraktik - sjuka barn och ungdomar

TREÅRIG VÄRD LINJE GREN FÖR OMSORGER OM BARN OCH UNGDOM VARIANT TEORETISK KOMPLETTERING

Mål

Utbildningen skall följa Mål och riktlinjer i Läroplan för gymnasieskolan.

Linjen med variant teoretisk komplettering skall ge eleven en god basutbildning för verksamhet som barnskötare i förskola och inom allmän fritidsverksamhet samt viss förberedelse för arbete bland barn med behov av särskilt stöd.

Eleven skall tillägna sig den förändringsberedskap som krävs för att kunna möta nya situationer och kunna delta i utveckling och förnyelse av verksamheter bland barn och ungdomar.

Utbildningen skall ge eleven förmåga att ensam och i samverkan med andra ta ansvar för sitt arbete.

Elevens kunskaper skall utgå från en helhetssyn på den enskilda människan grundad på förståelse för sambanden mellan den enskildes livssituation-hälsotillstånd och sociala, kulturella, ekonomiska och andra bakomliggande förhållanden.

Utbildningen skall ge kunskaper i såväl övergripande som yrkes-specifika miljövärdsfrågor.

Utbildningen skall ge förmåga att utföra yrkesarbetet på ett från skydds- och miljösynpunkt säkert sätt och att inhämta erforderlig information ur lagar och föreskrifter.

Därutöver skall utbildningen ge

- språkliga färdigheter för såväl yrkesverksamhet som samhällsliv samt kunskaper om kultur och samhälle,
- kunskaper och färdigheter för egen personlig utveckling och för aktivt deltagande i samhällslivet,
- bred kompetens för fortsatta studier.

Arbetsformer

Eleven skall aktivt deltaga i planering och genomförande av undervisningen och ta ansvar för sina egna arbetsuppgifter.

En helhetssyn på utbildningen skall präglade arbetet och komma till uttryck i samverkan mellan linjens olika ämnen.

Undervisningen skall utformas så att den ger lika goda förutsättningar för alla elever och därmed utgöra likvärdiga valalternativ för flickor och pojkar.

**TREÅRIG VÅRD LINJE GREN FÖR OMSORGER OM BARN OCH UNGDOM
VARIANT OMVÅRDAD AV NYFÖDDA BARN OCH SJUKA BARN**

Mål

Utbildningen skall följa Mål och riktlinjer i Läroplan för gymnasieskolan.

Linjen med variant omvårdnad av nyfödda barn och sjuka barn skall ge eleven en god basutbildning för verksamhet som barnskötare i förskola och inom allmän fritidsverksamhet samt förutsättningar att enskilt och i samverkan med andra medverka till att nyfödda barn och sjuka barn och ungdomar erhåller adekvat omvårdnad.

Eleven skall tillägna sig den förändringsberedskap som krävs för att kunna möta nya situationer och kunna delta i utveckling och förnyelse av verksamheter bland barn och ungdomar.

Utbildningen skall ge eleven förmåga att ensam och i samverkan med andra ta ansvar för sitt arbete.

Elevens kunskaper skall utgå från en helhetssyn på den enskilda människan grundad på förståelse för sambanden mellan den enskildes livssituation-hälsotillstånd och sociala, kulturella, ekonomiska och andra bakomliggande förhållanden.

Utbildningen skall ge kunskaper i såväl övergripande som yrkes-specifika miljövårdsfrågor.

Utbildningen skall ge förmåga att utföra yrkesarbetet på ett från skydds- och miljösynpunkt säkert sätt och inhämta erforderlig information ur lagar och föreskrifter.

Därutöver skall utbildningen ge

- språkliga färdigheter för såväl yrkesverksamhet som samhällsliv samt kunskaper om kultur och samhälle,
- kunskaper och färdigheter för egen personlig utveckling och för aktivt deltagande i samhällslivet.
- grund för fortsatta studier.

Arbetsformer

Eleven skall aktivt deltaga i planering och genomförande av undervisningen och ta ansvar för sina egna arbetsuppgifter.

En helhetssyn på utbildningen skall prägla arbetet och komma till uttryck i samverkan mellan linjens olika ämnen.

Undervisningen skall utformas så att den ger lika goda förutsättningar för alla elever och därmed utgöra likvärdiga valalternativ för flickor och pojkar.

KURSPLANER

VdBu - teoretisk komplettering

ENGELSKA, HISTORIA, NATURKUNSKAP, PSYKOLOGI, SAMHÄLLSKUNSKAP OCH SVENSKA

Mål och huvudmoment enligt Lgy 70, treårig samhällsvetenskaplig linje.

IDROTT OCH OBLIGATORISKT TILLVAL

Mål och huvudmoment enligt Lgy 70, allmän del.

Karaktärsämnena är indelade i moduler. Mål och innehåll anges för varje modul.

VdBu - omvårdnad av nyfödda barn och sjuka barn

SVENSKA, ENGELSKA, SAMHÄLLSKUNSKAP, NATURKUNSKAP, PSYKOLOGI, IDROTT OCH OBLIGATORISKT TILLVAL

Mål och huvudmoment enligt Lgy 70, allmän del.

Karaktärsämnena är indelade i moduler. Mål och innehåll anges för varje modul.

MODUL BARNES LIVSVILLKOR I ETT SAMHÄLLSPERSPEKTIV

I modulen ingår delar av ämnena barn- och ungdomskunskap, bild och form, musik och pedagogiskt drama

Mål

Efter genomgången modul skall eleverna ha lärt känna varandra, sin skola och utbildning och lärt sig samarbeta med varandra samt

ha grundläggande kunskaper om barns livsvillkor i ett samhällsperspektiv och vara väl förberedda för den verksamhet de kommer att möta i sin praktik.

Innehåll

BARN- OCH UNGDOMSKUNSKAP

Introduktion; skola - utbildning - arbetssätt

Attityder och värderingar

Levnadsvanor, socialt nätverk och livsstil

Barns livsvillkor förr och nu

Allmän orientering om samhällets barnomsorg

Förskolans mål, innehåll och arbetssätt

BILD OCH FORM, MUSIK OCH PEDAGOGISKT DRAMA

Skapande verksamhet - uttrycksmöjligheter, tillvägagångssätt och användning i barngrupp

Attityder och värderingar

Levnadsvanor och livsstil

MODUL FÖRSKOLEPRAKTIK I

I modulen ingår del av ämnet praktik inom barn- och ungdomsverksamhet

Mål

Efter genomgången modul skall eleverna vara orienterade om förskolans arbetssätt och den kommande yrkesrollen och under ledning ansvarsfullt kunna utföra de vanligaste arbetsuppgifterna i förskolan.

Innehåll

Praktik inom förskoleverksamhet

Kommentarer

Praktiken bör göra eleverna medvetna om de egna kunskapernas, attitydernas och värderingarnas betydelse i arbetet.

MODUL FÖRSKOLANS ARBETSSÄTT

I modulen ingår delar av ämnena barn- och ungdomskunskap, pedagogiskt drama och vårdkunskap

Mål

Efter genomgången modul skall eleverna ha kunskaper om synsätt, arbetssätt och innehåll i förskoleverksamheten

Innehåll

BARN- OCH UNGDOMSKUNSKAP

Samhällets omsorger om barn 0 - 7 år

Förskolans arbetssätt - metoder i arbete med barn

PEDAGOGISKT DRAMA

Improvisationer och rollspel

VÅRDKUNSKAP

Förebyggande hälsovård och egenvård

Arbetshygien och smittspridning

Barnolycksfall

Kommentarer

Erfarenheterna från den första praktikperioden bearbetas och vidareutvecklas och ligger till grund för undervisningen i denna modul.

MODUL BARNES UTVECKLING INDIVIDUELLT OCH I GRUPP

I modulen ingår delar av ämnena barn- och ungdomskunskap, bild och form, musik och vårdkunskap

Mål

Efter genomgången modul skall eleverna ha kunskaper om barns utveckling, behov och beteende, individuellt och i grupp.

Innehåll

BARN- OCH UNGDOMSKUNSKAP

Barns utveckling, behov, beteenden och livsvillkor
Grupprocesser

BILD OCH FORM

Bildarbete i olika material och tekniker
Bildskapande i olika åldrar

MUSIK

Skapande och återskapande verksamhet, vokalt,
instrumentalt och i rörelse

VÅRDKUNSKAP

Människokroppens byggnad och funktion

Kommentarer

Under utbildningen är det väsentligt att eleverna successivt bygger upp en helhetssyn på barns utveckling och livsvillkor och att de tillägnar sig respekt för barns behov, rätt och integritet.

MODUL FÖRSKOLEPRAKTIK II

I modulen ingår del av ämnet praktik inom barn- och ungdomsverksamhet

Mål

Efter genomgången modul skall eleverna kunna iaktta och tolka barns behov och beteende individuellt och i grupp samt under ledning kunna planera, genomföra och utvärdera aktiviteter för barn i förskola i samverkan med barn, personal och föräldrar.

Innehåll

Praktik inom förskoleverksamhet

Barnobservationer

Yrkesrollen i samspel med barn och vuxna

Kommentarer

Praktiken bör ge eleverna tillfälle att handleda barn, delta i arbetslag och träna sig i att samarbeta med personal och föräldrar.

MODUL FÖRSKOLAN OCH YRKESROLLEN

I modulen ingår del av ämnet barn- och ungdomskunskap

Mål

Efter g
lyhördh
heten s

med fantasi, inlevelse och
er inom förskoleverksam-
sområde.

Innehå.

Planerir
dagliga

av

Yrkesrol

MODUL FÖRSKOLEPRAKTIK II

I modulen ingår del av ämnet praktik inom barn- och ungdomsverksamhet

Mål

Efter genomgången modul skall eleverna kunna iaktta och tolka barns behov och beteende individuellt och i grupp samt under ledning kunna planera, genomföra och utvärdera aktiviteter för barn i förskola i samverkan med barn, personal och föräldrar.

Innehåll

Praktik inom förskoleverksamhet

Barnobservationer

Yrkesrollen i samspel med barn och vuxna

Kommentarer

Praktiken bör ge eleverna tillfälle att handleda barn, delta i arbetslag och träna sig i att samarbeta med personal och föräldrar.

MODUL FÖRSKOLAN OCH YRKESROLLEN

I modulen ingår del av ämnet barn- och ungdomskunskap

Mål

Efter g
lyhördh
heten s

med fantasi, inlevelse och
er inom förskoleverksam-
sområde.

Innehåll

Planerir
dagliga
Yrkesrol

av

Läroplan för gymnasieskolan

Lgy⁷⁰

Ansvarig utgivare: Organisationsdirektören Bengt Karlin,
Skolöverstyrelsen, 106 42 Stockholm
Redaktör: Martin Johansson
Redaktionens adress: Skolöverstyrelsen, 106 42 Stockholm
Telefon: 08-783 26 25 (redaktören direkt; SÖ:s vx 783 20 00)
Prenumerationspris: 335 kr för 1988 (exklusive moms). Prenumerationen omfattar 500 sidor fördelade på ett antal häften.
Separatexemplar till särskilt pris: Liber, Kundtjänst Utbildningsförlaget, 162 89 Stockholm. Telefon 08-739 96 60
Prenumeration: Liber, Prenumeration Utbildningsförlaget, 162 89 Stockholm. Telefon 08-739 96 10

Utges av Utbildningsförlaget
Svenskt Tryck Stockholm 1988 809244

ISBN 91-47-02964-1
ISSN 0283-491X